

02.07.2018

Językowo-kulturowy obraz wsi i jej mieszkańców utrwalony w mikrotoponimach (na przykładzie nazw terenowych gminy Wręczyca Wielka w powiecie kłobuckim)

Autor: Tomasz Jelonek

Instytucja: Uniwersytet Jagielloński

Promotorzy: Halina Kurek, Mirosława Sagan-Bielawa

Recenzenci: Halina Pelc, Elżbieta Rudnicka-Fira

Rozprawa doktorska została obroniona z wyróżnieniem 27 września 2017 r. na Wydziale Polonistyki UJ.

Praca sytuuje się na pograniczu etnolingwistyki, dialektologii i onomastyki, a jej głównym celem jest próba rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu wsi i jej mieszkańców utrwalonego w mikrotoponimach. Przykładowy materiał badawczy stanowi 1013 nazw obiektów fizjograficznych (w tym 803 to nazwy jednostkowe), np. *Bukowiec, Sarenka, Kopalnia, Owsiska, Sołtysowe, Księżowe, Kowalskie, Koło Hałdy, Zapłocie*. Nazwy te zgromadzono podczas prowadzenia badań terenowych w latach 2011-2017 na obszarze gminy Wręczyca Wielka w powiecie kłobuckim na północy województwa śląskiego. Do etnolingwistycznej analizy materiału mikrotoponimicznego wykorzystano nie tylko określenia obiektów, ale również wszelkie informacje na temat poszczególnych mian, które uzyskano od respondentów w trakcie prowadzenia eksploracji terenowej.

Rozdział I ma charakter wstępu. Autor zreferował w nim najważniejsze ustalenia dotyczące etnolingwistyki jako dziedziny językoznawstwa.

W rozdziale II szczegółowo omówiono podstawowe rozwiązania metodologiczne. Przybliżono m.in. sposób prowadzenia badań terenowych oraz przyjęte w rozprawie definicje: *językowego obrazu świata* i *mikrotoponimu*.

W kolejnej części pracy scharakteryzowano teren badań – gminę Wręczyca Wielka. Skupiono się przede wszystkim na omówieniu położenia i historii eksplorowanego obszaru, a ponadto przybliżono również strukturę ludności badanej gminy i cechy środowiska naturalnego.

W rozdziale IV scharakteryzowano przemiany językowo-kulturowe obszarów wiejskich oraz system fonologiczny i fonetyczny gwary gminy Wręczyca Wielka.

W kolejnej części pracy zreferowano różnice między wyrazem pospolitym a nazwą własną.

Rozdział VI traktuje o głównym przedmiocie badań, czyli o nazwach terenowych. Przedstawiono w nim m.in. różne definicje nazwy terenowej, podobieństwa i różnice między mikrotoponimami a nazwami miejscowymi, a ponadto stan badań w zakresie nazw terenowych z propozycjami rozwiązań klasyfikacyjnych. Ostatnia część tego rozdziału dotyczy sposobu funkcjonowania mikrotoponimów w polszczyźnie mówionej mieszkańców wsi.

W rozdziale VII omówiono m.in. ramy definicyjne pojęcia *JOS*, stan badań w tym zakresie oraz językowo-kulturowy obraz społeczności wiejskiej.

Rozdział VIII rozpoczyna się od przybliżenia zasad kategoryzacji z wykorzystaniem metodologii pól semantycznych. Zawiera także autorską klasyfikację mikrotoponimów w oparciu o cztery wydzielone pola znaczeniowe: *środowisko naturalne*, *czynniki kulturowe*, *posesywność*, *lokalizacja obiektu terenowego względem innych obiektów*.

Rozdział IX stanowi szczegółową analizę etnolingwistyczną wydzielonych wcześniej pól semantycznych. Po każdym z czterech podrozdziałów umieszczono wnioski zbiorcze, które wyłaniają się z analizy poszczególnych pól.

Ostatni rozdział pracy - X - zawiera wnioski ogólne zebrane w 26 punktach.

Dopełnieniem całości pracy jest szczegółowa bibliografia, aneks zawiera z kolei *Słownik nazw terenowych gminy Wręczyca Wielka*, dwa teksty gwarowe oraz wybór fotografii.

Recenzje rozprawy doktorskiej: <http://www.polonistyka.uj.edu.pl/nauka/doktoraty>

Prezentacja pracy (pt. *Podróż do tajemniczego świata mikrotoponimii*) bierze udział w 2. edycji konkursu Publikuj.dr:

|

Informacje dodatkowe do pracy konkursowej:

- **Slajd nr 1:** obrazek jelonka w okularach autorstwa Karoliny Olejek (skan oryginału).
- **Slajd nr 2:** fotografia A. Machury - ze zbiorów autora; fragment nagrania z wypowiedzią A. Machury - ze zbiorów autora.
- **Slajd nr 3:** fotografia pracy doktorskiej - ze zbiorów autora.
- **Slajd nr 4:** Mrózek R., 2005, *Nazwy terenowe [w:] Nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Kraków, s. 231-257.
- Bartmiński J., 2009, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.

- **Slajd nr 5:** fotografia J. Węgla – ze zbiorów Państwa Węglów; fotografia W. Pawelak – ze zbiorów autora, fotografia W. Pawelak – ze zbiorów autora, fotografia L. Kały – ze zbiorów autora, fotografia K. Koziny – ze zbiorów Państwa Rybaków.
- **Slajd nr 6:** załączona mapa jest fotokopią mapy z następującego opracowania: *Encyklopedia języka polskiego*, pod red. S. Urbańczyka, Wrocław-Warszawa-Kraków 1994, s. 413 (w spisie treści podano, że wszystkie mapy zamieszczone w encyklopedii opracowano na podstawie *Małego atlasu gwar polskich*).
- **Slajd nr 7:** fotografia J. Węgla – ze zbiorów Państwa Węglów; fragment nagrania z wypowiedzią J. Węgla – ze zbiorów autora.
- **Slajd nr 8:** wszystkie nazwy terenowe zamieszczone na slajdzie pochodzą z obszaru gminy Wręczyca Wielka, zostały zgromadzone przez autora.
- **Slajd nr 9:** fotografia uczniów z transparentem – ze zbiorów autora.

Linki:

- <https://youtu.be/h3DRFsodS7s>
- <http://www.polonistyka.uj.edu.pl/nauka/doktoraty>
- <https://biuletynpolonistyczny.pl/competitions/publikujdr-2-edycja-konkursu-biuletynu-polonistycznego-na-najlepsza-prezentacje-obronionej-pracy-doktorskiej,285/details>

Słowa kluczowe: Publikuj.dr, obraz wsi, mikrotoponimia, wieś, językowy obraz świata, onomastyka kulturowa, nazwy terenowe, Jelonek Tomasz